

О. М. Паливода,

к. е. н., доцент кафедри менеджменту сфери послуг,

Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

К. Д. Лапшина,

магістр, Київський національний університет імені Тараса, м. Київ

СТРАТЕГІЧНА КООПЕРАЦІЯ БАНКІВ НА РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

O. Palyvoda,

Ph.D, associate professor department of management services,

Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv

K. Lapshyna,

Master, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

STRATEGIC COOPERATION OF BANKS ON THE CONSUMER CREDIT MARKET

У статті досліджуються тенденції банківської кооперації, як різновиду стратегічного партнерства на ринку споживчого кредитування в Україні. Проаналізовано стан ринку споживчого кредитування України за обсягами, структурою валют, видами та умовами кредитування, виявлено основні тенденції та з'ясовано їх причини в умовах сучасної макроекономічної нестабільності. Доведено закономірність сучасного поширення стратегічних партнерств банків у споживчому кредитуванні населення, виявлено їх характерні ознаки, умови та побудовано схему банківського партнерства. Показано переваги та ризики програм спільного споживчого кредитування банків на ринку України для банків-агентів, банків-кредиторів та фізичних осіб-позичальників.

This paper examines trends in banking cooperation, as a kind of strategic partnership, the consumer lending market in Ukraine. The state of the consumer credit market in terms of Ukraine, currencies structure, types and terms of lending, the main tendencies and their reasons are analysed in the current economic turbulence. Proved modern distribution pattern of strategic partnerships banks in consumer lending, their characteristics, conditions were found and was built a scheme of bank partnerships. The advantages and risks of joint programs of consumer lending banks in the Ukraine for agent banks, creditor banks and individual borrowers.

Ключові слова: кооперація банків, стратегічне партнерство банків, споживче кредитування, спільні банківські програми, кредитний портфель.

Key words: banks cooperation, strategic partnership of banks, consumer lending, banking joint program, the loan portfolio.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Забезпечення європейських стандартів добробуту населення в Україні неможливе без ефективного функціонування банківського кредитування, насамперед у його споживчому сегменті. Світова фінансова криза, а також економічні та політичні події 2013—2014 рр. в Україні зумовили скорочення вітчизняного споживчого кредитування та спонукали банки до пошуку інноваційних форм його реалізації. Однією з них є банківська кооперація в наданні споживчих кредитів, яка ґрунтується на отриманні синергетичних ефектів від об'єднання можливостей та ресурсів декількох самостійних суб'єктів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі досить широко розглянуто різні теоретичні та прикладні аспекти споживчого кредитування. Зазначеній проблематиці присвячені дослідження В. Базилевича, В. Василенко, Д. Гринькова, А. Евтухи, В. Міщенко, А. Мороз, С. Науменкової, С. Щеглова та ін. Однак в умовах сучасної кризи у вітчизняній економіці, коли банки змінили умови, відсоткові ставки і підвищили вимоги щодо першого внеску, постає необхідність додаткових досліджень спрямованих на вивчення нових аспектів у ринковій поведінці банківських установ. Важливим є й той факт, що одночасне скорочення реальних доходів населення і

ліквідності банківської системи істотно підвищує ризиковість банківської діяльності та несе загрозу дестабілізації вітчизняної банківської системи в цілому. Зазначені проблеми обумовлюють нагальність та практичну значущість подальших наукових досліджень питань споживчого банківського кредитування в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у виявленні тенденцій банківської кооперації як різновиду стратегічного партнерства на ринку споживчого кредитування в Україні. Для її досягнення поставлені такі завдання: аналіз стану ринку споживчого кредитування України, виявлення основних тенденцій та їх причин, систематизація інформації про стратегічне партнерство вітчизняних банків у споживчому кредитуванні населення, аналіз переваг та ризиків зазначеної кооперації.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Світова фінансова криза, а згодом політичні події 2013—2014 рр. дестабілізували економічний розвиток України і стали основною причиною погіршення стану банківської системи, яка досить успішно розвивалася до другої половини 2008 року. Як результат з'явився ряд негативних тенденцій: зниження якості банківських активів; втрата довіри з боку вкладників; суттєве падіння курсу національної валюти; по-

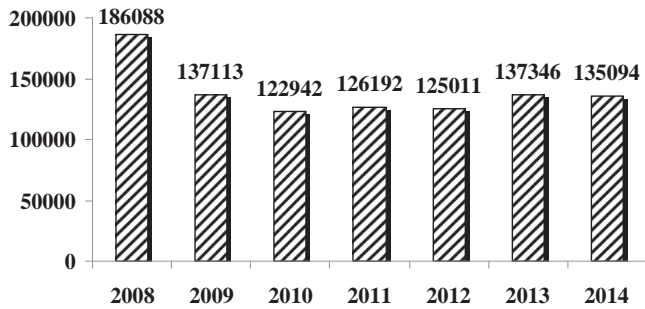

Рис. 1. Динаміка споживчих кредитів за період 2008–2014 рр., млн грн.

Джерело: [2, 5].

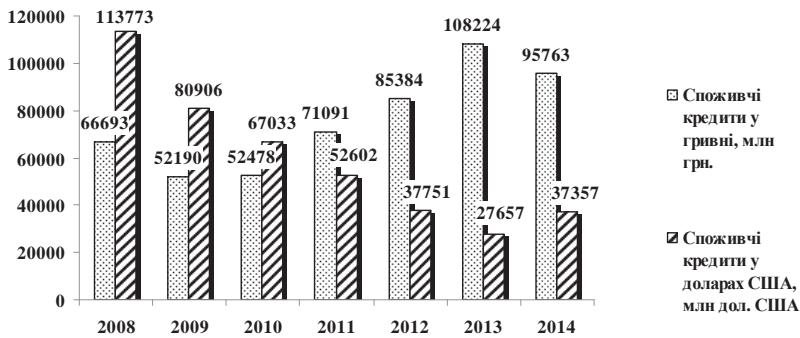

Рис. 2. Динаміка споживчих кредитів у розрізі валют за період 2008–2014 рр.

Джерело: [5].

гіршення показників капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; зростання відсоткових ставок; збільшення обсягів неповернених кредитів.

Зазначені проблеми, безумовно, відобразилися на показниках кредитної діяльності. Обсяги споживчого кредитування до нині так і не змогли досягнути до кризового рівня (рис. 1). У 2014 році сегмент споживчих по-

зик за офіційною статистикою Національного банку України демонстрував невелике зменшення обсягу на 1,6%. Проте експерти в сфері банкінгу впевнені, що зниження було набагато більшим, ніж показує статистика. Оскільки більше 40% споживчих позик видано в іноземній валюті і падіння курсу гривні автоматично збільшує обсяг кредитного портфеля в національній валюті. Якщо проаналізувати статистичні дані тільки за споживчими позиками, що видані в гривні, то за 2014 р. вони знизилися на 9,5% — з 108,3 до 98 млрд грн.

Найбільшою популярністю на ринку кредитування фізичних осіб користується саме сегмент споживчого кредитування, особливо беззаставного. Незважаючи на його вищу ризиковість, він є більше привабливим для банків, оскільки приносить вищі прибутки і видається на короткі терміни.

Ключовою тенденцією розвитку ринку споживчого кредитування в період 2008–2014 рр. стали істотні зміни в розрізі валюти кредитів (рис. 2). До кризи популярність кредитів в іноземних валютах пояснювалася нижчими відсотковими ставками порівняно з гривневими позиками. В результаті девальвації гривні борги перед банками зросли, що зумовило катастрофічне погіршення стану позичальників і як результат значні обсяги неповернення кредитів.

Негативні тенденції ринку споживчого кредитування проявилися і у скороченні пропозиції споживчих кредитних програм. За даними компанії "Простобанк Консалтинг", кількість банків, що видають нецільові кредити готівкою серед 50-ти лідерів за активами, зменшилася більш ніж на третину. Виняток склали лише нецільові позики строком на п'ять років. Кількість кредиторів за ними збільшилася за рахунок одного банку. Що стосується кількості пропозицій, то вона скоротилася ще більше, ніж кількість кредиторів, а саме вповоловину (за винятком позик строком на п'ять років).

Основними причинами істотного скорочення споживчого кредитування є погіршення ліквідності банківської

Таблиця 1. Умови спільних програм споживчого кредитування від банків-агентів з числа 50-ти лідерів за активами на 01.01.2015 р.

Банк (агент)	Партнер (кредитор)	Програма	Реальна ставка, % річних	Термін	Макс. сума (у т.ч. без довідки)	
Авант-Банк	Platinum Bank	Мій гаманець	68,07-68,89	12, 18, 24, 30, 36 міс.	10000	
		Персональний кредит	60,49-61,19		75000	
УКРІНБАНК	Центр Фінансових Рішень (Кредит Маркет)	Стандартна	60,49-68,89	1-3 роки	75000 (9999)	
Кредобанк		Мій гаманець Максi	68,07-72,21	6 міс.-3 роки	10000	
		Персональний кредит	60,49-64,04	7 міс.-3 роки	75000	
		Сімейний	60,57-64	8 міс.-3 роки	75000	
		Стандарт без довідки про доходи	96,01	9 міс.-3 роки	20000	
CityCommerce Bank (Міський комерційний банк)		Кредит готівкою	Стандартний	80,22-87,14	1-3 роки	35 000 (20 000)
			Сімейний	60,57-64		75000
Форум Банк	Дельта Банк	Кредит готівкою	70,56-96,01	до 50 міс.	35 000 (20 000)	
Надра Банк		Легкий	53,48-60,49		30 000 (15 000)	
Південкомбанк	Ренесанс Кредит	Швидка готівка	87,97-88,86	1-3 роки	20 000, 50 000 (20 000)	
Укрсоцбанк, UniCredit Bank ™		Кредит готівкою	86,15-87,92	1-3 роки		
		Експрес кредит	61,49-103,55	1-3 роки		
УАВ Банк	Idea Bank	Здорова готівка	44,51-54,64	1-3 роки	50 000, 20 000	
		Для Вас	56,76-86,39	1-3 роки	14100	

Джерело: [5].

системи в цілому та незадовільний фінансовий стан позичальників. Компенсаційним механізмом в умовах зростання ризиковості споживчого кредитування стало зростання реальної вартості кредитів. За підсумками 2014 року реальні ставки за беззаставними кредитами строком на 1—3 роки зросли майже на одну п'яту від загального значення або на 11—12,6% і становили 74—77% реальних річних. Вартість кредитів строком на п'ять років зросла до 84% реальних річних, що у 2 рази більше порівняно з попереднім періодом. При цьому кількість кредиторів скоротилася більш ніж удвічі. Всього три установи з числа 50-ти найбільших видають такі позики.

У докризовий період конкуренція між банківськими установами щодо споживчого кредитування стосувалася переважно ціни кредиту та часу на оформлення кредитної заяви. В умовах фінансових труднощів банки стали більше конкурувати за частку ринку. На думку спеціалістів, після подолання фінансової нестабільності подальший розвиток споживчого кредитування матиме такі особливості:

- переваження кредитів у національній валюті для уникнення валютного ризику як для кредиторів, так і для позичальників;
- активізація на ринку позикового капіталу небанківських фінансових установ;
- проведення відкритої кредитної політики щодо інформування потенційних клієнтів про реальну ціну кредиту.

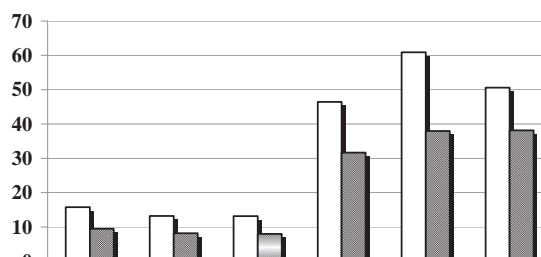
В описаних вище кризових умовах менеджмент банків спрямував свої зусилля на організацію інноваційних форм надання споживчого кредитування. Враховуючи тотальне знецінення доходів позичальника та зростання тенденції неповернення заборгованості за кредитами, починаючи з 2011 р., банки почали активно об'єднувати зусилля щодо організації програм спільного споживчого кредитування. У 2011 р. кредити готівкою на товари в партнерстві з іншими фінансовими установами пропонували лише три банки з 50-ти лідерів за активами (ПАТ "Кредобанк", АТ "Імексбанк" і "Фольксбанк") від двох установ-партнерів: фінансової компанії "Центр Фінансових Рішень" (Кредит Маркет) і ПАТ "Альфа-Банку".

У 2013 р. спільні з іншими установами кредитні програми з'явилися вже у дев'яти установ з числа 50-ти лідерів за активами (табл. 1). Серед них банки: "Platinum Bank", ПАТ "Дельта Банк" і ПАТ "Альфа-Банк" беруть участь у схемі з іншого боку, дозволяючи видавати свої кредити банкам-агентам. Крім цього, кредиторами в таких програмах виступають ПАТ "Ренесанс Кредит" та фінансова компанія ЦФР (Центр фінансових рішень). Разом вони пропонують 18 програм спільного кредитування готівкою, що складає 10% від усіх представлених на ринку програм [5].

Партнерство банків у сегменті кредитування готівкою можна розглядати як інвестицію банку, оскільки організація видачі зазначених кредитів вимагає спеціально відпрацьованих бізнес-процесів, які мають враховувати вимоги клієнтів щодо швидкості видачі кредитів і ціни. Універсальні банки, для яких кеш-кредитування не є профільним продуктом, охоче розглядають пропозиції щодо співпраці і готові пропонувати у своїх відділеннях споживчі кредити, розроблені іншими банками.

Спільні проекти сьогодні здійснюють 18 установ. Така співпраця дозволяє партнерам отримувати додатковий комісійний дохід, збільшувати клієнтську базу, а також доповнити продукту лінійку банківським товаром, який є привабливим для споживачів.

Позитивний результат такої форми стратегічного партнерства банків можна яскраво продемонструвати на прикладі кредитного портфелю споживчих позик системного банку ПАТ "Укрсоцбанк"

Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014
% у роздрібному кредитному портфелі	15,71	13,16	13,11	46,43	60,91	50,61
% у загальному кредитному портфелі	9,48	8,15	7,97	31,64	37,96	38,16

□ % у роздрібному кредитному портфелі ■ % у загальному кредитному портфелі

Рис. 3. Частка споживчого кредитування в роздрібно та загальному кредитному портфелі Укрсоцбанку за період 2009—2014 рр.

Джерело: [2; 3; 4].

банк". Варто зазначити, що в період 2009—2011 рр. частка споживчого кредитування в загальному кредитному портфелі ПАТ "Укрсоцбанку" займала лише 10%, але протягом 2012—2014 рр. зросла до близько 40%. Проблеми зазначеного банку пояснювалися тим, що пріоритетним напрямом для нього завжди було авто кредитування, обсяги продажу якого істотно знизилися після фінансової кризи, що й зменшило частку споживчих кредитів в портфелі за вказаний період (рис. 3).

Проте ПАТ "Укрсоцбанк", не дивлячись на загальну спадну тенденцію на ринку в 2014 році, зумів утримати свою ринкову позицію в зазначеному сегменті та залучити нових клієнтів. Посилення позицій ПАТ "Укрсоцбанк" на ринку відбулося завдяки спільним програмам споживчого кредитування, зокрема з ПАТ "Ренесанс Кредит".

Схема співпраці є прозорою та зрозумілою: установка-агент (ПАТ "Укрсоцбанк") оформляє кредитну заявку потенційного позичальника і передає її банку або компанії-партнеру (ПАТ "Ренесанс Кредит"). Останній в свою чергу приймає рішення і, в разі позитивного, видає кредит. Тобто по суті позичальник, звертаючись до однієї установи, стає боржником зовсім іншої. Схему банківського партнерства на ринку споживчого кредитування на прикладі ПАТ "Укрсоцбанк" та ПАТ "Ренесанс Кредит" представлено на рисунку 4.

Співпраця банків на ринку споживчого кредитування має ряд переваг і недоліків (рис. 5). Для банку-кредитора виграші такої співпраці полягають в розширенні точок продажів своїх позик. Банки, які є активними операторами ринку споживчого кредитування, далеко не завжди мають широко розгалужену мережу банківських філій і відділень. Отже, розширити свою клієнтську базу стає проблематичним завданням. У такій ситуації використання агентської мережі (мережі відділень іншого банку) є надзвичайно вигідним.

Банк-агент також має додатково кілька переваг. По-перше, отримує комісійний дохід, по-друге, може відпрацювати свої технологічні процеси і навчити персонал для запуску власних споживчих кредитних про-

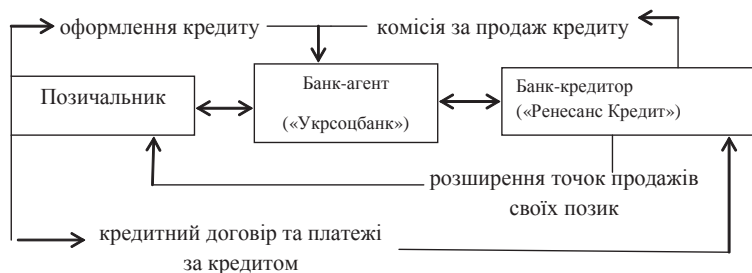

Рис. 4. Схема банківської кооперації з продажу споживчих кредитів фізичним особам

Рис. 5. Переваги та недоліки співпраці з продажу споживчих кредитів для банків-партнерів та позичальника-фізичної особи

грам у майбутньому, отримати інформаційну та маркетингову підтримку продукту [5].

За свідченням банкірів, для позичальника немає суттєвої різниці, до якої установи звертатися: до банку-агента чи безпосередньо до кредитора. Кредити, отримані у фінансових агентів, майже не відрізняються від кредитів, які продає фінансова організація або банк — власник даного кредитного продукту. Слід відзначити, що банк-агент не впливає на умови кредиту, не може змінювати процентну ставку або вводити додаткові комісії. Продаж продукту відбувається за стандартними умовами та технологіями за умови прийняття рішень на портфельній основі. У деяких випадках банк-агент може лише брати на себе функцію первинної оцінки претендента на кредит і відфільтрувати невідповідних кандидатів. Кредитний договір позичальник підписує з банком-кредитором і йому ж перераховує платежі за позику.

Однак на практиці деякі відмінності кредитів, отриманих безпосередньо у кредитора і через агента, все ж таки існують. Основна серед них полягає в тому, що банки, як правило, продають дорожчі продукти через мережу відділень банків-партнерів у порівнянні з кредитами, які продаються в своїй мережі. Наприклад, "Platinum Bank" пропонує кредити готівкою в своїх відділеннях під 32,3—51,4% реальних річних, а через відділення банків-партнерів ("Авант-Банк", ПАТ "Укрінбанк") — під 60,4—68,9% реальних річних. "Дельта Банк" кредитував готівкою у своїх відділеннях під 66,4—81,7% реальних річних, а через партнера (ПАТ "Південкомбанк") — під 86—89% реальних річних.

Варто відзначити й те, що банки-агенти не афішують того факту, що пропонувані ними кредити являються насправді не їхніми. Згадка про те, що позика видається спільно з установою-партнером, було виявлено спеціалістами лише в описі кредитних програм на сайті "Форум Банку" [5].

Як уже було зазначено вище, в деяких випадках звернувшись в банк, позичальник може стати клієнтом іншої фінансової установи. І хоча банківські експерти не бачать в цьому ніяких ризиків для позичальника. Проте вони все ж існують, зокрема позичальнику варто пам'ятати, що діяльність фінансових компаній не регулюється Нацбанком і не підлягає такому суворому контролю, як робота банків. Інший потенційний ризик полягає в тому, що особисті дані претендента на кредит потрапляють не в одну, а відразу в дві установи. Саме тому у випадку відмови у видачі кредиту варто попросити повернути всі підписані документи.

ВИСНОВОК

Можна стверджувати, що починаючи з 2013 року партнерські програми спільного споживчого кредитування стають стійкою тенденцією в банківському секторі України. Вони дозволяють банкам не втратити свої позиції на ринку та продовжити залучати клієнтів у досить несприятливих політичних та економічних умовах. Збільшення числа заз-

начених програм пов'язано для банку-агента з бажанням отримати додаткові прибутки у вигляді комісійного доходу і розширення асортименту банківських продуктів, на які є попит. Банк-кредитор зацікавлений у такій співпраці, оскільки для нього з'являються сприятливі можливості по збільшенню клієнтської бази без додаткових витрат та зусиль по організації нових банківських відділень.

Література:

- Захаркін О. Шляхи оптимізації споживчого кредитування в Україні в умовах фінансово — економічної кризи [Текст]: монографія / О. Захаркін, Т. С. Мякота // Фінансово — кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. — 2010. — № 1 (8). — С. 79—84.
- Консолідована річна звітність ПАТ Укрсоцбанк за 2012 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.unicredit.ua/ip_fininter/
- Консолідована річна звітність ПАТ Укрсоцбанк за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.unicredit.ua/ip_fininter/
- Консолідована річна звітність ПАТ Укрсоцбанк за 2014 рік [Електронний ресурс].
- Кредитори объединяют усилия: что представляют собой займы по совместным программам осенью-2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredity/stati/kreditory_obedinyayut_usiliya_chno_predstavlyayut_soboy_zaymu_po_sovmestnym_programmam_osenyu_2013.
- Куценко. О. Споживче кредитування в Україні: огляд ринку та практики // Розвиток фінансового сектору: проєкт USAID. — К.: Вид-во USAID, 2014. — 26 с.
- Черкашина К.Ф. Динаміка та структура споживчого кредитування українських банків в посткризовий період [Електронний ресурс] / К. Д. Лапшина, К. Ф. Черкашина // Ефективна економіка. — 2015. — № 4. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3953>
- Рейтинг проблемності кредитних портфельів — 2014 [Електронний ресурс] // Forbes. — 2014. — Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>.

References:

- Zakharkin, O. (2010), "Shliakhy optymizatsii spozhyvchoho kredyтування в Україні в умовах фінансово — економічної кризи" [monohrafiia], Finansovo — kredytna dial'nist': problemy teorii ta praktyky, Zbirnyk naukovykh prats', vol. 1 (8), pp. 79—84.
- Konsolidovana richna zvitnist' PAT Ukrsoctbank za 2012 rik (2012), available at: http://www.unicredit.ua/ip_fininter/ (Accessed 2 June 2015).
- Konsolidovana richna zvitnist' PAT Ukrsoctbank za 2013 rik, (2013), available at: www.unicredit.ua/ip_fininter/ (Accessed 5 June 2015).
- Konsolidovana richna zvitnist' PAT Ukrsoctbank za 2014 rik, (2014), available at: http://www.unicredit.ua/ip_fininter/ (Accessed 5 June 2015).
- Kredytory ob'edyniaut usyliya: chto predstavliaiut soboy zajmy po sovmeystnym prohrammam osen'iu (2013), available at: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredity/stati/kreditory_obedinyayut_usiliya_chno_predstavlyayut_soboy_zaymu_po_sovmestnym_programmam_osenyu_2013 (Accessed 5 June 2015).
- Kutsenko, O. (2014, "Spozhyvche kredyтування в Україні: ohliad rynku ta praktyky", Rozvytok finansovoho sektoru: proekt USAID, Vyd-vo USAID, p. 26.
- Cherkashyna, K. F. and Lapshyna, K. D. "Dynamika ta struktura spozhyvchoho kredyтування ukraïnsk'kykh bankiv v postkryzovij period", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3953> (Accessed 4 Apr 2015).
- Rejtytn problemnosti kredytnykh portfeliv-2014, (2014), Forbes, available at: <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014> (Accessed 14 June 2015).

Стаття надійшла до редакції 30.06.2015 р.